

ΣΥΝΟΨΗ

«Κινητικότητα και Απασχόληση Προσφυγικών Πληθυσμών στην ελληνική περιφέρεια»

ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ: ΔΡ. ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΚΑΨΑΛΗΣ (ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ)

ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ 2022

Η έρευνα έχει χρηματοδοτηθεί από τον Διεθνή Οργανισμό Μετανάστευσης (ΔΟΜ) στο πλαίσιο στήριξης που παρέχεται προς το Δίκτυο Πόλεων για την Ένταξη, στη βάση τριμερούς συνεργασίας με τον Δήμο Αθηναίων.

Το Δίκτυο Πόλεων για την Ένταξη είναι ένα δίκτυο 18 ελληνικών Δήμων που ανταλλάσσουν και σχεδιάζουν μαζί καλές πρακτικές εφαρμογές στον τομέα της ένταξης προσφύγων και μεταναστών. Δημιουργήθηκε το 2018 στη βάση μνημονίου συνεργασίας μεταξύ της Αθήνας και της Θεσσαλονίκης και λειτουργεί με την υποστήριξη του Διεθνούς Οργανισμού Μετανάστευσης και της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες στο πλαίσιο τριμερούς συνεργασίας με τον Δήμο Αθηναίων. Δήμοι – μέλη: Άγιος Δημήτριος, Αθήνα, Δέλτα, Ηράκλειο, Θεσσαλονίκη, Ιωάννινα, Καλαμαριά, Καρδίτσα, Κατερίνη, Λάρισα, Λειβαδιά, Νεάπολη – Συκεών, Ν. Φιλαδέλφεια – Ν. Χαλκηδόνα, Πειραιάς, Τήλος, Τρίκαλα, Τρίπολη, Χανιά.

Το Πλαίσιο και ο Στόχος της Έρευνας

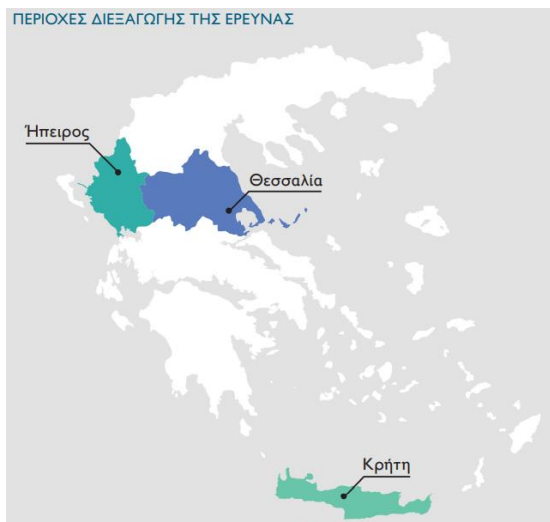
Οι ελλείψεις σε εργατικά χέρια σε όλη την Ελλάδα – και ειδικά στην ελληνική περιφέρεια – εκτός από πολυάριθμες αφορούν σε πολλούς σημαντικούς κλάδους της ελληνικής οικονομίας, ενώ ταυτόχρονα, ελληνικές επιχειρήσεις αναζητούν, όλο και περισσότερο, εργαζόμενους στις τάξεις των προσφυγικών πληθυσμών. Παράλληλα, η ένταξη των προσφυγικών πληθυσμών στην αγορά εργασίας συνιστά τη σημαντικότερη παράμετρο για την κοινωνική ένταξη των προσφυγικών πληθυσμών στις χώρες υποδοχής. Έτσι, η προοπτική της διασφάλισης μιας σταθερής απασχόλησης καθίσταται ιδιαίτερα σημαντική όταν εξετάζεται η κινητικότητα των προσφυγικών πληθυσμών προς την περιφέρεια.

Κύριος στόχος της παρούσας έρευνας είναι ο εντοπισμός των εμποδίων που αναχαιτίζουν – ή και ακυρώνουν – τις υπάρχουσες προοπτικές απασχόλησης προσφυγικών πληθυσμών εκτός των μεγάλων αστικών περιοχών της χώρας. Στο πλαίσιο αυτό, η έρευνα θέτει στο επίκεντρό της την εμπειρία των εργοδοτών και κυρίως τις βασικές προκλήσεις που αυτοί εντοπίζουν στην προσπάθειά τους να εντάξουν στο δυναμικό τους πρόσφυγες. Εξετάζει τη σκοπιμότητα και τα χαρακτηριστικά του σχεδιασμού και της λειτουργίας ολοκληρωμένων μηχανισμών συνέργειας μεταξύ όλων των εμπλεκόμενων φορέων, που να εγγυώνται την ενίσχυση της βιωσιμότητας και της τόνωσης της απασχόλησης των προσφύγων στην περιφέρεια ως ένα αποτελεσματικό μέσο κοινωνικής ένταξης.

Απώτερος σκοπός της μελέτης είναι η παραγωγή άμεσα εφαρμόσιμων προτάσεων πολιτικής σε επίπεδο τοπικής αυτοδιοίκησης και κεντρικής διακυβέρνησης, εστιάζοντας στην σημασία των συμπράξεων σε θέματα ένταξης και κυρίως πρόσβασης των προσφυγικών πληθυσμών στην σταθερή και αξιοπρεπή απασχόληση.

Οι Περιοχές και οι Επιχειρήσεις που συμμετείχαν

Η διερεύνηση του ζητήματος της κινητικότητας και της απασχόλησης των προσφύγων στην περιφέρεια, διεξήχθη σε τρεις γεωγραφικές περιοχές της χώρας: στις Περιφέρειες Ηπείρου, Θεσσαλίας και Κρήτης. Η επιλογή των περιοχών αυτών έγινε με κριτήριο την αντιπροσωπευτική συμμετοχή περιοχών της επικράτειας, στις οποίες η οικονομική δραστηριότητα καλύπτει διαφορετικούς κλάδους απασχόλησης κατά τη διάρκεια του ημερολογιακού έτους.

Ταυτόχρονα, σημαντικό ρόλο έπαιξε η αξιολόγηση αναγκών που έγινε στους δήμους-μέλη του Δικτύου Πόλεων για την Ένταξη, κατά την οποία, δήμοι της περιφέρειας που επιλέχθηκαν για την παρούσα μελέτη, ανέδειξαν την ένταξη στην αγορά εργασίας των προσφύγων σε επιτακτική ανάγκη.

Οι περισσότεροι κύριοι κλάδοι οικονομικής δραστηριότητας εκπροσωπήθηκαν στην έρευνα, ενδεικτικά: αγροτική και ζωική παραγωγή και επεξεργασία, εξόρυξη αδρανών υλικών, κατασκευές, βιομηχανία τροφίμων, χονδρικό και λιανικό εμπόριο, υπηρεσίες παροχής

καταλύματος και εστίασης, μεταποίηση και υπηρεσίες μεταφορών.

Η συγκρότηση της δεξαμενής των επιχειρήσεων από τις οποίες αντλήθηκαν οι υποψήφιοι/ες προς συνέντευξη έγινε από τη βάση δεδομένων του Δικτύου Πόλεων και του προγράμματος HELIOS του ΔΟΜ, κυρίως όμως από τις καταστάσεις των μελών των τριτοβάθμιων εργοδοτικών οργανώσεων σε τοπικό επίπεδο (δευτεροβάθμιες ενώσεις-μέλη, επιμελητήρια), με την συμβολή των επιστημονικών μελετητικών φορέων της ΓΣΕΒΕΕ, του ΣΕΤΕ, της ΕΣΕΕ και του ΣΕΒ.

Συνολικά πραγματοποιήθηκαν 41 συνεντεύξεις (μέθοδος ημιδομημένης συνέντευξης), ενώ το εύρος του μεγέθους των επιχειρήσεων του δείγματος (μόνιμο/τακτικό προσωπικό) εκτείνεται από 1 έως και 780 εργαζόμενους. Εκτός από μια περίπτωση ομίλου επιχειρήσεων με 6.000 εργαζόμενους, οι υπόλοιπες 40 επιχειρήσεις απασχολούν κατά μέσο όρο 120 άτομα.

Αποτελέσματα

Γενικά συμπεράσματα

- Ένας πολύ μικρός αριθμός επιχειρήσεων απασχολεί σήμερα – ή έχει απασχολήσει στο παρελθόν – πρόσφυγες ή αιτούντες άσυλο. Πιο συχνή διαπιστώνεται η απασχόληση μεταναστών – κυρίως από γειτονικές χώρες και δη από την Αλβανία – σε ποσοστά που σε ορισμένες περιπτώσεις αγγίζουν το 20% του συνολικού αριθμού των εργαζομένων μιας επιχείρησης.
- Η πρόσληψη Πολιτών Τρίτων Χωρών εργαζομένων είναι θεμιτή και καθίσταται σε πολλές περιπτώσεις αναγκαία, λόγω της απροθυμίας Ελλήνων εργαζομένων ή της ανεπάρκειας του αριθμού των ενδιαφερομένων ημεδαπών για την κάλυψη των αναγκών των επιχειρήσεων που συμμετείχαν στην έρευνα.
- Οι εργοδότες κάνουν συχνά αναφορά και στις προοπτικές απασχόλησης εκτοπισμένων από την Ουκρανία πολιτών, λόγω της πεποίθησης ότι γνωρίζουν αρκετές γλώσσες.
- Η διερεύνηση της προοπτικής πρόσληψης από τις τάξεις των προσφυγικών πληθυσμών επαφίεται σε μεγάλο βαθμό στα προσωπικά δίκτυα/επαφές των εκπροσώπων των επιχειρήσεων σε τοπικό επίπεδο. Αυτά τα προσωπικά δίκτυα καταλήγουν συχνά σε

πρωτοβουλίες ή προγράμματα προώθησης της απασχόλησης/διασύνδεσης με εργοδότες του Διεθνούς Οργανισμού Μετανάστευσης και Φορέων την Κοινωνίας Πολιτών.

Η εμπειρία των εργοδοτών από την απασχόληση προσφύγων

Προβλήματα-προβληματισμοί

- Οι εργοδότες που απασχολούν ήδη πρόσφυγες εκφράζονται συχνότερα με θετικό τρόπο. Στο σύνολο του δείγματος, δεν διαπιστώνεται σαφής προτίμηση ημεδαπών έναντι προσφύγων ή μεταναστών.
- Τα προβλήματα από την απασχόληση προσφύγων που αναφέρουν οι εργοδότες, αφορούν σε έναν βαθμό στην ανεπαρκή γνώση της ελληνικής γλώσσας (η οποία συχνά υπερβαίνεται εάν υπάρχει στοιχειώδης γνώση της αγγλικής) και στην έλλειψη ειδίκευσης και κατάρτισης για ορισμένες θέσεις εργασίας. Η γραφειοκρατία που περιβάλλει την απόκτηση εγγράφων εργασίας και ασφάλισης είναι επίσης ένας σημαντικός ανασταλτικός παράγοντας. Πρωτίστως όμως προβληματισμοί εκφράζονται από τις αιφνίδιες αποχωρήσεις από την επιχείρηση χωρίς έγκαιρη προειδοποίηση του εργοδότη, φαινόμενο που αφορά κυρίως πρόσφυγες που επιθυμούν να φύγουν από τη χώρα.
- Ιδιαιτερότητες που έχουν να κάνουν με τη διαφορετική κουλτούρα, αναφέρονται σπανιότατα στις απαντήσεις των εργοδοτών.

Γεωγραφική κινητικότητα και μετεγκατάσταση για εργασία

- Η εποχικότητα και η προσωρινότητα των συχνά προσφερόμενων θέσεων εργασίας, μειώνουν τις προοπτικές πλήρους και σταθερής απασχόλησης, οι οποίες όμως αποτελούν απαραίτητη προϋπόθεση για τη λήψη της απόφασης μόνιμης μετεγκατάστασης από το κέντρο προς την περιφέρεια. Η ενίσχυση ή ακόμη και η διασφάλιση της απασχόλησης στο σύνολο της διάρκειας του χρόνου, ενδεχομένως σε επάλληλες σχέσεις εργασίας, καθώς και η παράλληλη στήριξη της πρόσβασης στην απασχόληση και για τα υπόλοιπα μέλη της οικογένειας, ενισχύει την απόφαση για τη μετεγκατάσταση στη περιφέρεια της χώρας ακόμη δε και σε απομακρυσμένες περιοχές εντός του εκάστοτε νομού.
- Η έλλειψη διαθέσιμων κατοικιών προς ενοικίαση και τα υψηλά ενοίκια, αποτελούν μείζονα ανασταλτικό παράγοντα μετεγκατάστασης σε περιοχές της περιφέρειας, ειδικά όταν η προσφορά εργασίας καλύπτει μόνο ένα μέλος της οικογένειας. Τα αστικά κέντρα ενισχύουν το αίσθημα ασφάλειας των προσφύγων, αφενός γιατί εκεί λειτουργούν και παρεμβαίνουν συχνότερα φορείς της κοινωνίας των πολιτών και διεθνείς οργανισμοί, και αφετέρου γιατί εκεί βρίσκονται οι υπηρεσίες Ασύλου, στις οποίες συχνά πρέπει να μεταβαίνουν οι ίδιοι για την τακτοποίηση των υποθέσεών τους.
- Ελλείπει μηχανισμών διασύνδεσης εκτός των στενών τοπικών ορίων, τα προσωπικά δίκτυα των εργοδοτών είναι ο μόνος δρόμος εύρεσης εργαζομένων προσφυγικού προφίλ, ο οποίος περνά συνήθως μέσα από τη δραστηριοποίηση της κοινωνίας των πολιτών, των διεθνών οργανισμών και σπανιότερα πραγματοποιείται στο πλαίσιο ad hoc σχημάτων συνέργειας σε τοπικό επίπεδο.
- Παρά τις προοπτικές εργασίας προσφύγων σε τοπικό-κλαδικό επίπεδο, οι εργοδότες δηλώνουν την ανησυχία τους λόγω της απουσίας συντονισμένων προσπαθειών για την εύρεση εργαζομένων από τις τάξεις των προσφύγων και την αργοπορία υλοποίησης πρωτοβουλιών ταχύρρυθμης κατάρτισης με στόχο την απασχόληση.

Προτάσεις πολιτικής και πρωτοβουλίες προώθησης της κινητικότητας

- Η έρευνα καταδεικνύει τον ενθουσιασμό των εκπροσώπων επιχειρήσεων για συμμετοχή σε δράσεις προώθησης της κινητικότητας προσφύγων για απασχόληση. Η σύμπραξη σε τοπικό επίπεδο ανάμεσα στο σύνολο σχεδόν των εμπλεκόμενων φορέων, η αξιοποίηση των νέων τεχνολογιών, αλλά κυρίως το πνεύμα συνεργασίας και διαφάνειας καταγράφονται ως οι σημαντικότερες παρακαταθήκες για τη λειτουργία ενός σύγχρονου και καινοτόμου σχεδιασμού προώθησης της ασφαλούς μετακίνησης προσφυγικών πληθυσμών για μόνιμη μετεγκατάσταση στην περιφέρεια με άξονα τη σταθερή απασχόληση. Ειδικότερα:
 - Προτείνεται η ανάπτυξη και λειτουργία μιας εύκολα προσβάσιμης ηλεκτρονικής πλατφόρμας μέσα από την οποία και βάσει ποιοτικών κριτηρίων θα μπορεί να πραγματοποιείται απευθείας διασταύρωση (*matching*) της ζήτησης σε τοπικό/κλαδικό επίπεδο με την προσφορά εργασίας. Όμως, κρίνεται ότι μια τέτοια πλατφόρμα αποτελεί αναγκαία, αλλά όχι ικανή συνθήκη για την πραγματοποίηση του στόχου της μεσοπρόθεσμης αύξησης του βαθμού ένταξης των προσφύγων στην ελληνική αγορά εργασίας.
 - Οι εργοδότες προτάσσουν την ανάγκη ενός συνολικότερου στρατηγικού σχεδιασμού για την ενίσχυση της πρόσβασης προσφυγικών πληθυσμών στην απασχόληση και της ασφαλούς μετεγκατάστασής τους προς την περιφέρεια. Ο μηχανισμός αυτός συνεπάγεται μια καλά οργανωμένη κεντρική δομή αποτελούμενη από περιφερειακά κέντρα και υποδομές αναφοράς και υλοποίησης επιμέρους δράσεων, οι οποίες θα περιλαμβάνουν: εξειδικευμένη και ταχύρρυθμη επαγγελματική κατάρτιση, μαθήματα γλώσσας & επαγγελματικής ορολογίας, και ανάληψη ρύθμισης γραφειοκρατικών ζητημάτων και ζητημάτων στέγασης. Η δημιουργία τέτοιων επίσημων δομών, θα μετριάσει πιθανούς ενδοιασμούς από την πλευρά των εργοδοτών (σε ό,τι αφορά στην πρόσληψη προσφύγων), και θα ενισχύσει το αίσθημα ασφάλειας από την πλευρά των εργαζομένων (σε ό,τι αφορά την απόφαση μετεγκατάστασης).
 - Σε ό,τι αφορά τους κατάλληλους φορείς υλοποίησης, εξάγεται το συμπέρασμα ότι για τον επιχειρηματικό κόσμο τέτοιες πρωτοβουλίες αποτελούν κυρίως κρατική υπόθεση. Σε κάθε περίπτωση, η ευρύτερη σύμπραξη μεταξύ κρατικών υπηρεσιών, φορέων τοπικής αυτοδιοίκησης, Διεθνών Οργανισμών και επαγγελματικών ενώσεων αναδεικνύεται ως η πλέον ενδεδειγμένη σύνθεση για τη λειτουργία του μηχανισμού. Επιμέρους συμπράξεις θα μπορούσαν να συγκροτηθούν ανά περίπτωση για την εφαρμογή έστω σε πιλοτικό επίπεδο της εν λόγω πρότασης.
 - Όσον αφορά στη χρηματοδότηση, στις περισσότερες απαντήσεις διατυπώνεται η εκτίμηση ότι μόνο μέσω ΕΣΠΑ ή κοινοτικών κονδυλίων εν γένει μπορεί να υπάρξει χρηματοδότηση τέτοιου είδους δράσεων, «εφόσον άλλωστε το προσφυγικό αποτελεί ένα πανευρωπαϊκό φαινόμενο». Δεν λείπουν, ωστόσο, και οι απόψεις σχετικά με μια αμιγώς κρατική χρηματοδότηση (Υπουργείο Εργασίας) με τη συμμετοχή ενίοτε και των οικείων Περιφερειών.

